

نمایش در قم

دکتر سیدحبیب الله لزگی* - محمدعلی خبری**

تاریخ دریافت مقاله: ۸۲/۷/۱۲

تاریخ پذیرش نهایی: ۸۲/۱۰/۵

چکیده:

مقاله با بررسی نظر علما و مراجع دینی نسبت به هنر و تئاتر آغاز می شود. قسمت بعدی به فعالیت های تئاتری در شهر قم پرداخته شده است. این بخش به پنج دوره ی تاریخی تقسیم می شود:

۱- قبل از ۱۳۵۴- بیشتر فعالیت های تئاتری در سطح دیبرستان ها و به مناسبت های خاص بوده است.

۲- ۱۳۵۴ تا ۱۳۵۷- با تشکیل گروه های تئاتری خارج از سطح دیبرستان ها و شرکت در جشنواره های تئاتری، تئاتر قم جایگاه خاصی را در سطح کشور به خود اختصاص داد.

۳- ۱۳۵۷ تا ۱۳۶۰- گروه های فعال و علاقمند به هنر تئاتر، تشکیل و به فعالیت های اجرایی هنر تئاتر در سطح شهر قم پرداختند.

۴- ۱۳۶۲ تا ۱۳۷۵- سازمان های فرهنگی و هنری چون اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی، دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم، حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی فعالیت تئاتری داشتند. تئاتر قم در این دوره در سطح جشنواره ها حضور فعال و چشمگیر داشته است.

۵- ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۲- در این دوره جشنواره تئاتر استانی قم برگزار گردید و در ۱۰ فستیوال خارج از کشور شرکت نمود و تعداد دانش آموختگان رشته تئاتر به ۵۱ نفر رسید.

واژه های کلیدی:

دین، مراجع دینی، قم، نمایش.

مقدمه

- ۱- با وجود مراکز دینی و حضور علما و مراجع دینی در قم، نظر علما و مراجع دینی درباره‌ی هنر و هنر تئاتر چیست؟
  - ۲- چه سازمان‌های دینی و دولتی در این روند فعالیت داشته‌اند؟
  - ۳- آیا سالن و امکانات برای اجرای تئاتر در قم وجود دارد؟
  - ۴- آیا تئاتر قم در جشنواره‌های تئاتری حضور دارد؟
  - ۵- آیا در قم جشنواره‌ی تئاتر برگزار می‌شود؟
  - ۶- آیا تئاتر قم در فستیوال‌های خارج از کشور حضور داشته‌است؟
  - ۷- آیا آموزش هنر تئاتر در قم وجود دارد؟
  - ۸- آیا خانم‌ها در صحنه‌ی تئاتر قم حضور دارند؟
  - ۹- سطح سواد آکادمیک هنرمندان تئاتر قم چگونه است؟
  - ۱۰- روند هنر تئاتر در قم چگونه بوده‌است؟
- شهر قم با توجه به قدمت تاریخی، مذهبی، جغرافیایی، فرهنگی، اجتماعی، وجود مرقد مطهر حضرت معصومه(ع)، مسجد جمکران و حوزه‌های علمیه، دارای جایگاه خاصی در مراکز مذهبی و علمی ایران و جهان است. با توجه به همین خصوصیات، انواع هنرهای نمایش سنتی از قبیل مراسم سوگواری و عزاداری، تعزیه خوانی، نقالی، پرده خوانی، شمایل گردانی و تخت حوضی در این شهر رایج بوده‌است. اما این مقاله به بررسی وضعیت تئاتر در قم می‌پردازد. روند شکل‌گیری تئاتر در قم و ادامه‌ی آن تا امروز به پنج دوره‌ی تاریخی تقسیم می‌شود. در این دوره‌ها تحولات خاصی در وضعیت تئاتر قم به وجود آمده‌است. این مقاله در صدد است تا با پاسخ دادن به سؤالات و فرضیات زیر به تحولات تاریخی و تحلیل تئاتر استان قم بپردازد.

فرضیات این تحقیق به شرح زیر است:

نظر علماء و مراجع دینی درباره‌ی هنر و هنر تئاتر

- ۱- علماء و مراجع دینی نسبت به هنر و هنر تئاتر نظر مثبتی دارند.
  - ۲- سازمان‌هایی نظیر دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم و حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی، آموزش و پرورش و اداره اکل فرهنگ و ارشاد اسلامی، فعال بوده‌اند.
  - ۳- بنظر می‌رسد سالن‌ها و امکانات تئاتر در شهر قم مناسب باشد.
  - ۴- تئاتر قم در جشنواره‌های تئاتر حضور دارد.
  - ۵- در شهر قم جشنواره‌ی تئاتر برگزار می‌شود.
  - ۶- تئاتر قم در فستیوال‌های خارجی حضور داشته‌است.
  - ۷- در شهر قم آموزش هنر تئاتر وجود دارد.
  - ۸- در تئاتر قم هنرمندان خانم حضور دارند.
  - ۹- هنرمندان تئاتر قم از سطح سواد مناسبی برخوردارند.
  - ۱۰- هنر تئاتر در قم روند رو به رشد داشته‌است.
- علماء و مراجع در پیام‌ها و ملاقات‌هایی که با هنرمندان تئاتر داشته‌اند، در مورد هنر و هنر تئاتر مطالبی را بیان داشته‌اند که به شرح زیر است:
- همانگونه که اسلام با هیچ علمی مخالفت نیست، با هنر نیز مخالفتی ندارد (امام خمینی، فصلنامه هنر، ۱۳۶۱، ص ۶).
  - تنها هنری مورد قبول قرآن است که صیقل دهنده‌ی اسلام ناب محمدی(ص) اسلام ائمه‌هدی(ص) اسلام فقرا و دردمند، اسلام پابرهنگان، اسلام تازیانه خورندگان تاریخ تلخ و شرم‌آور محرومیت‌ها باشد (امام خمینی، یادمان چهارمین جشنواره تئاتر استانی قم، ۱۳۷۸، ص ۱).
  - هنر در عرفان اسلامی ترسیم روشن عدالت و شرافت و انعطاف و تجسم تلخ‌کامی گرسنگان مغضوب قدرت و پول است (امام خمینی، یادمان چهارمین جشنواره تئاتر استانی قم، ۱۳۷۸، ص ۱).
  - هنر در مدرسه‌ی عشق نشان دهنده‌ی نقاط کور و مبهم معضلات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و نظامی است (امام خمینی، یادمان چهارمین جشنواره تئاتر استانی قم، ۱۳۷۸، ص ۱).

موزون بودن، روح افزا، روح پرور و تجلی روح آدمی، قدر مشترک همه آنها امری واحد است تحت عنوان هنر (آیت ا... جناتی، یادمان هشتمین جشنواره تئاتر استانی قم، ۱۳۸۲، ص ۸).

- هنر کیفیتی معنوی است که انسان از راه آسمان می تواند آن را بشناسد (آیت ا... جناتی، یادمان هشتمین جشنواره تئاتر استانی قم، ۱۳۸۲، ص ۸).

- قدر مسلم ارتباط تنگاتنگ هنرمندان با آیات عظام و بهره گیری از رهنمودهای ارزنده ی دانشمندان، علما و فرهیختگان حوزه علمیه برای رشد و تعالی هر چه بیشتر تئاتر راهگشا خواهد بود (یادمان هفتمین جشنواره تئاتر استانی قم، ۱۳۸۱، ص ۱۲).

- هنرمندان ایران و خصوصاً هنرمندان قم باید محتوی را رعایت کنند. باید دقت کنند آن چیزی که تبلیغ می کنند آیا صحیح است (آیت ا... امینی، یادمان هفتمین جشنواره تئاتر استانی قم، ۱۳۸۱، ص ۱۲).

- هنرمندان اگر نیازها را درک کرده و پاسخ درست از راه تصویر بدهند، می تواند تبلیغ خوبی برای دین باشد (آیت ا... امینی، یادمان هفتمین جشنواره تئاتر استانی قم، ۱۳۸۱، ص ۱۲).

- تئاتر و فیلم سازی یک الگوسازی است (آیت ا... امینی، یادمان هفتمین جشنواره تئاتر استانی قم، ۱۳۸۱، ص ۱۲).

- هنر ابداع و خلاقیت است (آیت ا... جناتی، آینه هنر، نشریه امور هنری اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان قم، ۱۳۷۹، ص ۲).

- هنر، آن زمانی از زبان جهانی برخوردار است که از مرزهای جغرافیایی خویش بیرون رفته و حرفی برای جهانیان داشته باشد (آیت ا... جناتی، آینه هنر، نشریه امور هنری اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان قم، ۱۳۷۹، ص ۲).

- در عصر کنونی آثار هنری هر ملتی اعم از شعر، موسیقی، نقاشی، معماری، سینما، نمایش، خوشنویسی و ... نشان دهنده ی میزان رشد و چگونگی فرهنگ و تمدن آن ملت به شمار می رود (آیت ا... جناتی، آینه هنر، نشریه امور هنری اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان قم، ۱۳۷۹، ص ۲).

- صحنه را چون محرابی قدسی و الهی تلقی کنید و با ورود ناصالحان و بی تعهدان و بی دردان به این وادی مقدس مخالفت نمایید (آیت ا... هاشمی رفسنجانی، یادمان نخستین جشنواره تئاتر استانی سوره قم، ص ۲).

- اگر بپذیریم که ادبیات هر ملت آینه افکار و اخلاق و روحیات آن ملت است، حق داریم که از هنرمندان و ادبای کشورمان انتظار و توقع زیادی داشته باشیم (آیت ا... هاشمی رفسنجانی، فصلنامه هنر، ۱۳۶۱، ص ۲۲۰).

- پویایی و جاودانگی هنر منوط به این است که به احساس، تعلق بگیرد که هم جاودان است و هم تکامل پذیر (حجه الاسلام

- هیچ تفکری تا زمانی که با هنر آمیخته نشود در تاریخ ثبت نخواهد شد (آیت ا... العظمی خامنه ای، فصلنامه هنر، ۱۳۶۱، ص ۷).

- در مسائل مختلفه انتقال فکر و تجربه از همه رساتر، هنر است (آیت ا... العظمی خامنه ای، فصلنامه هنر، ۱۳۶۱، ص ۷).

- ظریف ترین و لمس نکردنی ترین احساسات و عواطف بشری را هنر تئاتر و بازیگری خوب در نمایش می تواند ارائه دهد (آیت ا... العظمی خامنه ای، هشتمین جشنواره تئاتر استانی قم، ۱۳۸۲، ص ۱).

- بیان فیلم و هنرهای نمایشی به طور کلی بیان رسائی است و از دیگر بیانها رساتر است (آیت ا... العظمی خامنه ای، یادمان پنجمین همایش سراسری بچه های مسجد قم، ۱۳۷۴، ص ۲).

- این هنر (تئاتر) چیزی است که عموماً به جوهر استعداد مربوط می شود و استعداد هم در جامعه ی ما زیاد و فراوان است (آیت ا... العظمی خامنه ای، یادمان پنجمین همایش سراسری بچه های مسجد قم، ۱۳۷۴، ص ۲).

- چه مانعی داشت که ما در زمینه ی هنرهای نمایشی هم که یک چیز وارداتی است با همان شور و شوق وارد می شدیم و در این ۱۵ سالی که بر ما گذشته است در دنیا مثل ستاره ای می درخشیدیم (آیت ا... العظمی خامنه ای، یادمان پنجمین همایش سراسری بچه های مسجد قم، ۱۳۷۴، ص ۲).

- نظر شما (هنرمندان تئاتر) این باشد که احکام الهی را با این نحو (نمایش) نشان دهید (آیت ا... العظمی گلپایگانی، یادمان سومین جشنواره استانی تئاتر جوان سوره قم، ۱۳۷۱، ص ۱۸).

- خیلی باید جدیت و مراقبت داشته باشید که یک وقت چیزی یاد این بچه ها ندهید که مورد غضب الهی باشد (آیت ا... العظمی گلپایگانی، یادمان سومین جشنواره استانی تئاتر جوان سوره قم، ۱۳۷۱، ص ۱۸).

- از کذب و دروغ و افترا بپرهیزید و چیزهای کاذب را به صورت واقعی نشان ندهید (آیت ا... العظمی اراکی، یادمان سومین جشنواره استانی تئاتر جوان سوره قم، ۱۳۷۱، ص ۱۹).

- مواظب باشید حدود شرعی در کارهایتان رعایت گردد و از لهو و لعب بپرهیزید (آیت ا... العظمی اراکی، یادمان سومین جشنواره استانی تئاتر جوان سوره قم، ۱۳۷۱، ص ۱۹).

- اصولاً زندگی با هنر آمیخته و این آمیختگی نزد ایرانیان تجلی خاص داشته که در هیچ ملتی نبوده است (آیت ا... نجومی، فصلنامه هنر، ۱۳۶۴، ص ۱۳ و ۱۴).

- هنر مردمی و متعهد باید رسالت خویش را بر مبنای عقیدتی و توحیدی اسلام به اثبات رسانده و همراه سایر دستاوردهای انقلاب در جهت رشد واقعی به پیش برود (آیت ا... نجومی، فصلنامه هنر، ۱۳۶۴، ص ۱۳ و ۱۴).

- ویژگی های هنری نظیر؛ ابداع، خلاقیت، لطافت، ظرافت و

خاتمی، فصلنامه هنر، ۱۳۶۲، ص ۱۴).

- هنر انقلابی، در سایه‌ی انقلاب، باید جلوه‌ی ولایی همچون ایثار، شهادت طلبی و تحمل انقلابی را برتابد (حجه‌الاسلام خاتمی، فصلنامه هنر ۱۳۶۲، ص ۱۴).
- هنر از عمق شخصیت خدا شناخته و خداجوی انسان‌هاست که جوانه می‌زند (حجه‌الاسلام خاتمی، فصلنامه هنر، ۱۳۶۲، ص ۱۴).

روند شکل‌گیری و گسترش هنر تئاتر در قم

نظر به اینکه تحولات ویژه‌ای در زمان‌های خاص در گسترش هنر تئاتر قم بوجود آمده است، روند هنر تئاتر در قم به پنج دوره‌ی تاریخی تقسیم می‌شود.

۱- سال‌های قبل از ۱۳۵۴:

هنر نمایش به شکلی که امروز به نام تئاتر می‌شناسیم با احداث دبیرستان حکیم‌نظامی (امام‌صادق) و سالن "آل یاسین" که قدمت آن به بیش از ۶۰ سال می‌رسد، به وجود آمد. این سالن به سبک سالن‌های تئاتری دارای صحنه‌ای قابدار است که نشانگر فعالیت هنر تئاتر در قم است. وجود این سالن با توجه به ویژگی‌های شهر قم، نشان‌دهنده‌ی این است که آغازگر فعالیت هنر تئاتر در قم، آموزش و پرورش (وزارت فرهنگ) بوده است. به مرور زمان، با احداث دبیرستان‌های ششم بهمن (صدوق) و حکمت (سازمان آموزش و پرورش فعلی) و ایجاد سالن‌های نمایشی در این دبیرستان‌ها، دانش‌آموزان علاقه‌مند به هنر تئاتر همراه بعضی از معلمان فعال در زمینه‌ی تئاتر، در ایام خاص و مناسبت‌های ویژه (چهارم آبان، نهم آبان، ششم بهمن، بیست و هشت مرداد) موضوعات ملی میهن و گاهی اجتماعی را به صحنه برده‌اند. این نوع نمایش‌ها که به نام نمایش‌های دبیرستانی معروف است، هنوز ادامه دارد.

۲- از ۱۳۵۴ تا ۱۳۵۷:

در تاریخ ۱۳۵۴، گروهی از علاقه‌مندان هنر تئاتر که عده‌ای از دانش‌آموزان و معلمان و برخی تحصیلکرده‌گان هنر تئاتر بودند، با مدیریت جدید خانه جوانان شیر و خورشید سرخ (هلال احمر)، فعالیت تئاتری جدیدی را جدای از آموزش و پرورش، شروع کردند. این گروه با شرکت در جشنواره‌های سراسری خانه‌های جوانان و اجرا در تالار بیست و پنج شهریور (سنگلج)، حضور و تئاتر قم را در سطح کشور اعلام کردند.

سازمان‌های فعال هنر تئاتر شهر قم در این دوره:

- اداره فرهنگ (آموزش و پرورش)
- خانه‌ی جوانان شیر و خورشید سرخ (هلال احمر)
- کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان. این کانون علاوه بر

فعالیت کتابخوانی به اجرای نمایش می‌پرداخت.

- سازمان پیشاهنگی. این سازمان، سالن و دیگر امکانات صحنه‌ای را در اختیار بعضی از گروه‌های نمایشی قرار می‌داد.

سالن‌ها و امکانات صحنه‌ای در این دوره:

- سالن‌های آل یاسین (دبیرستان حکیم‌نظامی) و دبیرستان‌های ششم بهمن، حکمت و چهارم آبان.
- دو اتاق تو در تو واقع در زیرزمین خانه جوانان با صحنه‌ای به عمق دو متر، ارتفاع یک متر و طول سه متر.
- سالن ورودی سازمان پیشاهنگی.
- سالن ورودی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.

آموزش هنر تئاتر در این دوره:

کلاس‌های آموزشی از قبیل: بازیگری، کارگردانی، نمایشنامه‌نویسی و نمایشنامه‌خوانی توسط دانشجویان هنر نمایش و معلمان و هنرجویان فعال در خانه‌ی جوانان برگزار می‌گردید. این کلاس‌ها به صورت کارگاهی برگزار می‌گردید که نتیجه‌ی آموزش به اجرای نمایش‌هایی ختم می‌شد که هنرجویان، نویسندگی و کارگردانی و بازیگری آن را به عهده داشتند. این کلاس‌ها با یک نوع ارتباط آموزشی با اداره تئاتر و دیدن نمایش در سالن‌های مختلف تهران، همراه بود.

حضور تئاتر قم در جشنواره‌ها در این دوره:

گروه تئاتر وابسته به خانه‌ی جوانان در جشنواره‌های سراسری خانه‌ی جوانان و تئاتر شهرستان شرکت کرده و جوایزی در کارگردانی و نویسندگی به خود اختصاص داد.

ویژگی‌های هنر تئاتر قم در این دوره:

- حضور تئاتر قم در جشنواره‌های تئاتری باعث مطرح شدن تئاتر قم در سطح ایران گردید.
- اکثر متون نمایشی شرکت‌کننده در جشنواره‌ها توسط هنرمندان تئاتر قم نوشته شده است.
- هیچ کدام از این نمایش‌ها در سطح عمومی قم به اجرا درنیامد.
- این تلاش حاصل گروهی خودجوش علاقه‌مند به هنر تئاتر بود که با اهداف سیاسی، مذهبی و با توجه به ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی شهر قم، به اجرای هنر تئاتر می‌پرداخت.
- عدم حضور شخصیت بانوان در متون نمایشی و اجرای نمایش.
- این گروه در خانه‌ی جوانان بیش از بیست نمایش را به صحنه برد.
- نمایش‌های اجرا شده در خانه‌ی جوانان، به وسیله‌ی شورای نمایش خانه جوانان بررسی و بازبینی می‌شد. این شورا متشکل از هنرمندان تئاتر عضو خانه‌ی جوانان بود.

جشنواره ها شرکت جست. این فعالیت دوباره ی تئاتر با همکاری سازمان های دولتی و دینی انجام گرفت.

سازمان های فعال هنر تئاتر در این دوره:

۱- خانه جوانان هلال احمر

۲- اداره ارشاد قم: با تأسیس اداره ارشاد در قم، فعالان هنر تئاتر همکاری خود را با این اداره آغاز کردند. در این زمان اداره ارشاد قم تابع استان های مرکزی و سپس استان تهران بود، لذا شرکت هنرمندان قم در جشنواره های استانی و منطقه ای از طریق استان های تابعه صورت می گرفت.

۳- انجمن نمایش: با تشکیل انجمن نمایش از طریق مرکز هنرهای نمایشی وزارت ارشاد اسلامی، شهرستان قم جزء اولین شهرهایی بود که در سال ۱۳۶۵ انجمن را تشکیل و شروع به فعالیت نمود. اما چون مکانی برای انجمن نمایش وجود نداشت، عملاً فعال نبود ولی هنرمندان با عنوان انجمن نمایش در جشنواره ها شرکت می کردند. در سال ۱۳۷۴ مکان خاصی به انجمن نمایش اختصاص یافت و به فعالیت گسترده در زمینه های آموزش و تولید و اجرا پرداخت. انجمن نمایش در این سال برای اولین بار کلاس های آموزش تئاتر بانوان را دایر نمود.

۴- دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم: این سازمان یک تشکیلات فرهنگی- تبلیغاتی در حوزه ی علمیه قم بود که بعدها به دفتر تبلیغات حوزه علمیه تغییر نام یافت. این دفتر در زمینه های فیلم، تئاتر، طراحی و گرافیک، خوشنویسی و عکاسی به آموزش، تحقیقات و تولید پرداخت. این دفتر به تولید ده نمایش پرداخت ولی از این تاریخ به بعد فعالیت خود را بیشتر به آموزش و تحقیقات در زمینه های هنری ادامه می دهد.

۵- حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی قم: این واحد از سال ۱۳۶۸ رسماً فعالیت خود را آغاز و به تولید و اجرای چند نمایش پرداخت. حوزه هنری از سال ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۲ پنج جشنواره تئاتر استانی سوره را در قم برگزار نمود. حوزه هنری قم تا کنون بیشترین تولید و همکاری و اجرای نمایش را در شهر قم داشته که تعداد آنها به ۱۲۰ نمایش می رسد.

۶- دفتر بچه های مسجد: این دفتر، یکی از زیرمجموعه های حوزه هنری تهران است که فعالیت خود را در قم آغاز نمود. دفتر بچه های مسجد علاوه بر برگزاری جشنواره های استانی و سراسری به چاپ کتب نمایشی با موضوعات اندیشه دینی و دفاع مقدس پرداخت.

۷- انجمن اسلامی دانش آموزان: انجمن اسلامی دانش آموزان قم با داشتن سالن نمایش در سال های ۶۹ تا ۷۲ حضور فعال در تئاتر قم داشت.

۸- امور تربیتی آموزش و پرورش: امور تربیتی آموزش و

۳- هنر تئاتر قم از وقوع انقلاب تا ۱۳۶۰

وجود گروه های تئاتر مذهبی با اجرای نمایش های مذهبی در دوران انقلاب باعث گردید سالن هایی که در اختیار وزارت فرهنگ (آموزش و پرورش) بود، در اختیار این گروه ها قرار گیرد. گروه های تئاتری در کنار یکدیگر و با همیاری یکدیگر به اجرای تئاتر پرداختند.

سالن های فعال در این دوره:

- سالن آل یاسین (دبیرستان حکیم نظامی)

- سالن دبیرستان ششم بهمن (صدوق)

- سالن فرمانداری

- سالن هلال احمر

سازمان های فعال در این دوره:

- آموزش و پرورش.

- خانه ی جوانان هلال احمر.

- گروه های خودجوش جوانان علاقمند به هنر تئاتر.

ویژگی های هنر نمایش در این دوره:

- گروه های خودجوش و علاقمند به هنر تئاتر به وجود آمد.
- گروه های دبیرستانی به اجرای نمایش های مکتوب نویسندگان تئاتر ایران پرداختند.
- عدم حضور شخصیت بانوان در متون نمایش و اجرای نمایش.
- گروه های فعال قم در شهرستان ها و استان های دیگر ایران به اجرا پرداختند.
- در این سال ها بیست نمایش در سالن های مختلف به صحنه رفت.
- یکی از اعضای فعال هنر تئاتر به نام محمد ملکلو؛ به شهادت رسید.

با شروع جنگ تحمیلی، فعالیت هنر تئاتر در قم تقریباً به صفر رسید. اکثر هنرمندان، همراه سایر اقشار مردم، فعالانه در دفاع مقدس شرکت کرده و شهیدان عزیزی چون رضا منتظری مقدم، حسن نیکو صحبت، ابوالفضل بدخشان، سیدبراهیمی، حسینی و احمد مقدم را تقدیم کردند. این فترت تئاتری تا سال ۱۳۶۲ که دومین جشنواره سراسری تئاتر فجر برگزار گردید، ادامه یافت.

۴- هنر نمایش قم از سال ۱۳۶۲ تا ۱۳۷۵

با برگزاری جشنواره ی سراسری تئاتر فجر، تئاتر قم نیز با شرکت در دومین جشنواره تئاتر فجر از طرف خانه ی جوانان هلال احمر، فعالیت خود را آغاز کرد. این آغاز با حضور چشمگیر و با کسب جوایزی در نمایشنامه نویسی و کارگردانی و بازیگری همراه بود. گروه هایی تئاتری در قم شکل گرفت و در

استانی قم با هشتمین جشنواره تئاتر استانی دیگر استان‌ها همراه بود. با برگزاری جشنواره تئاتر استانی، هنر نمایشی در قم توسط سازمان‌های دولتی و مذهبی رسمیت یافت.

سازمان‌های فعال هنر تئاتر در قم در این دوره:

- انجمن نمایش قم.
- اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی قم.
- دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.
- حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی.
- دفتر بچه‌های مسجد حوزه هنری.
- خانه جوان استانداری قم. خانه جوان در سال ۱۳۸۲ با همکاری هشتمین جشنواره تئاتر استانی قم، فعالیت خود را آغاز نمود.

سالن‌ها و امکانات این دوره:

- سالن ۱۵ خرداد (دفتر تبلیغات اسلامی قم).
- سالن‌های قدس و شماره ۲ حوزه هنری قم.
- سالن کوچک انجمن نمایش.
- سالن‌الغدیر (اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی قم).
- سالن نور (سازمان تبلیغات اسلامی).

ویژگی‌های هنر تئاتر قم در این دوره:

- شرکت فعال تئاتر قم در جشنواره‌های مختلف تئاتری کشور.
- حضور در ۱۰ فستیوال تئاتری خارج از کشور.
- ادامه فعالیت انجمن نمایش قم.
- برگزاری جشنواره‌های استانی قم (۸ دوره).
- برگزاری کلاس‌های آموزش هنر تئاتر برای آقایان و خانم‌ها توسط انجمن نمایش و حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی و دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم.
- برای اولین بار کانون تئاتر بانوان در قم در انجمن نمایش قم تشکیل شد و اجراهای خاص بانوان توسط این کانون انجام گرفت.
- حضور بانوان در متون نمایشی و اجرای تئاتر در شهر قم از سال ۱۳۷۷ (سومین جشنواره تئاتر استانی قم).
- عده‌ای از هنرمندان تئاتر قم توسط مرکز هنرهای نمایشی به سمت هیئت ارزشیابی و کارشناسی تئاتر قم منصوب شدند.
- تعداد ۵۱ نفر از هنرمندان تئاتر قم در دانشکده‌های مختلف نمایشی، دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد و دکتری را می‌گذرانند.
- تشکیل هنرستان با گرایش هنرهای نمایشی توسط اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی قم و اداره کل آموزش و پرورش استان قم. هنرجویان این هنرستان آقایان هستند.

پرورش قم با برگزاری کلاس‌های آموزش هنر تئاتر برای مربیان آموزشی در سال ۱۳۷۲ عملاً عهده‌دار فعالیت‌های تئاتری دانش‌آموزی و برگزاری جشنواره‌های دانش‌آموزی در قم گردید.

۹- کانون بسیج دانش‌آموزی قم: این کانون در برهه‌ی زمانی خاصی با وجود مسئولانی که علاقمند به هنر نمایش بودند به فعالیت تئاتری پرداخت.

۱- جهاد سازندگی: بعضی از فعالان هنر تئاتر که عضو و همکار جهادسازندگی بودند، در مقطعی از این دوره به اجرای تئاتر و برگزاری جشنواره پرداختند. اما فعالیت تئاتری جهادسازندگی تا پایان این دوره متوقف گردید.

سالن‌ها و امکانات نمایش در این دوره:

- سالن ۱۵ خرداد (معاونت فرهنگی و هنری دفتر تبلیغات اسلامی قم).
- سالن دفتر مرکزی دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم.
- سالن قدس (سازمان تبلیغات اسلامی قم).
- سالن شماره ۲ سازمان تبلیغات اسلامی قم.
- سالن انجمن اسلامی دانش‌آموزان.
- سالن امور تربیتی.
- سالن کوچک انجمن نمایش (سالن شهید مقدم).
- سالن جهاد سازندگی.

ویژگی‌های هنر نمایش در این دوره:

- فعال شدن انجمن نمایش قم.
- حضور فعال و چشمگیر در جشنواره‌های مختلف تئاتری.
- با اینکه تئاتر قم در جشنواره‌های تئاتری حضور می‌یافت اما عملاً تا سال ۱۳۶۸، هیچ اجرایی در سطح شهرستان قم نداشت.
- عدم حضور شخصیت بانوان در متون نمایشی و اجرای نمایش.
- با توجه به اینکه خانه جوانان هلال احمر در قبل و بعد از انقلاب حضور فعال تئاتری داشت اما از سال ۱۳۶۵ فعالیت‌های نمایشی خود را متوقف کرد.
- سازمان‌های مذهبی، چون دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم و حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی در زمینه هنر تئاتر به فعالیت پرداختند.

هنر نمایش قم در سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۲

با استان شدن قم، اولین جشنواره تئاتر استانی در قم برگزار گردید. این جشنواره با همکاری اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان قم، دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم و حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی برگزار شد. اولین جشنواره تئاتر

آمارها و نمودارهای تئاتر استان قم

ردیف	نام سازمان	تعداد تولید نمایش	سالن نمایش	حضور در جشنواره‌ها	آموزش	چاپ متون نمایشی	فعالیت
۱	اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی	۶۰ تولید و همکاری	الفدیر	x	-	-	x
۲	دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم از سال ۱۳۷۵ فعالیت اجزایی ندارد	۳۰ تولید و همکاری	۱۵ خرداد دفتر مرکزی	x	x	-	-
۳	حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی و دفتر بچه‌های مسجد	۱۲۰ تولید و همکاری	قدس، نور، شماره ۲	x	x	x	x
۴	انجمن نمایش	۷۱ تولید و همکاری	سالن شهید احمد مقدم	x	x	-	x
۵	خانه جوانان	۶ تولید	-	x	x	-	از سال ۱۳۷۴ فعالیت ندارد
۶	انجمن اسلامی دانش آموزان	۲ تولید	سالن اجتماعات	x	-	-	از سال ۱۳۷۴ فعالیت ندارد
۷	امور تربیتی آموزش و پرورش	جشنواره‌های تئاتر دانش آموزی	سالن تربیت	x	x	-	x
۸	کانون بسیج دانش آموزی	۱ تولید	-	x	-	-	-
۹	جهاد سازندگی	۱۰ تولید و همکاری	سالن جهاد	x	-	-	از سال ۱۳۷۴ فعالیت ندارد

نمودار شماره یک، فعالیت سازمان‌های دولتی و مذهبی در زمینه هنر تئاتر در استان قم

آموزشی در سال ۱۳۷۴ در انجمن نمایش و حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی آغاز و از سال ۱۳۷۷ در تئاترهای مختلف در سطح شهرستان قم به اجرای تئاتر پرداخته‌اند.

نمودار شماره ۴ بیان‌کننده‌ی تعداد تحصیل‌کردگان رشته هنر نمایش در سطح کارشناسی ارشد و دکترا است. تعداد خانم در سطح کارشناسی ۹ نفر، تعداد آقایان ۳۲ نفر و کارشناسی ارشد ۹ نفر و دکترا یک نفر می‌باشد. تعداد سازمان‌های فعال در این رشته ۹ و تعداد سالن‌های نمایش ۱۰، تعداد نمایش‌های اجرا شده ۲۰۰ نمایش و شرکت در جشنواره‌های داخلی و خارجی ۸۲ مورد بوده است. این فعالیت‌های تئاتر در قم نشان‌دهنده‌ی روند رو به رشد تئاتر استان قم در سطح ایران بوده است.

در نمودار شماره‌ی یک عمده فعالیت‌های تئاتر قم از تعامل دین و تئاتر در همکاری سازمان‌های دولتی و دینی مشاهده می‌شود. در این نمودار علاوه بر نام سازمان‌ها، تعداد سالن‌های نمایش، حضور در جشنواره‌ها و آموزش هنر تئاتر دیده می‌شود.

تئاتر قم در برگزاری جشنواره تئاتر استانی سوره و همچنین در جشنواره‌های مختلف داخلی شرکت نموده است، که نمودار شماره‌ی ۲ نشان‌دهنده‌ی شرکت در جشنواره‌های داخلی و نمودار شماره‌ی ۳ بیان‌کننده‌ی شرکت در فستیوال‌های تئاتری خارج از کشور است.

حضور بانوان در تئاتر قم ابتدا با تشکیل کلاس‌های

نمودار شماره‌ی دو:

ردیف	تاریخ	خانه جوانان	فجر استانی	فجر منطقه‌ای	فجر سراسری	دفاع مقدس	سوره استانی-قم	سوره سراسری	بچه‌های مسجد	طنز	ایران زمین	کودک نوجوان	شهادی محراب	خارج از کشور
۱	۱۳۵۵	x												
۲	۱۳۵۶	x												
۳	۱۳۵۷	x												
۴	۱۳۵۸													
۵	۱۳۵۹													
۶	۱۳۶۰													
۷	۱۳۶۱													
۸	۱۳۶۲				x									
۹	۱۳۶۳				x							x		
۱۰	۱۳۶۴				xx							x		
۱۱	۱۳۶۵													
۱۲	۱۳۶۶				x									
۱۳	۱۳۶۷		x		x									
۱۴	۱۳۶۸		x				x							
۱۵	۱۳۶۹						x	x						
۱۶	۱۳۷۰						x	x						
۱۷	۱۳۷۱				x		x	x						
۱۸	۱۳۷۲				x		x	x						
۱۹	۱۳۷۳				x		x	x						
۲۰	۱۳۷۴				x	xxx		x						
۲۱	۱۳۷۵				x	xx		x			x			
۲۲	۱۳۷۶				x		x	x			x			
۲۳	۱۳۷۷				x	xx		x						
۲۴	۱۳۷۸				x		x	x					x	
۲۵	۱۳۷۹				x		x	x					x	
۲۶	۱۳۸۰				x		x	x					xx	
۲۷	۱۳۸۱				x		x	x	x				xx	
۲۸	۱۳۸۲				xx		x	x	x	x	x		xxxx	

نمودار شماره دو، حضور تئاتر قم در جشنواره‌های مختلف داخلی

حضور در جشنواره‌های خارجی

ردیف	نام نمایشنامه	نویسنده	کارگردان	جشنواره	شهر	کشور
۱	آینه توی سقف	جمشید خانیان	کوروش زارعی	فستیوال جاده ابریشم	مولهایم	آلمان
۲	هذیان	داریوند نژاد	حسین پارسایی	فستیوال جاده ابریشم	مولهایم	آلمان
۳	موسی و شبان	رضا خاکی	کاظم نظری	فستیوال تئاتر کودوبا	کودوبا	آرژانتین
۴	موسی و شبان	رضا خاکی	جواد طاهری	فستیوال تئاتر تورنتو	تونتو	کانادا
۵	موسی و شبان	رضا خاکی	کاظم نظری	فستیوال تئاتر کلن	کلن	آلمان
۶	آخرین بازی	کاظم نظری	کاظم نظری	فستیوال تئاتر میم	سنول	کره جنوبی
۷	مستخدم ماشینی	هارولد پینتر	کاظم نظری	فستیوال تئاتر لاهور	لاهور	پاکستان
۸	نقالی سهراب	مرشد ترابی	کاظم نظری	فستیوال متدد چهارلتونی	-	لتونی
۹	زنان مهتابی مرد آفتابی	چیستا ینری	کوروش زارعی	فستیوال تئاتر شرق آسیا	استانبول	ترکیه
۱۰	داروگیر پهلوان	حسن باستانی	جواد طاهری	فستیوال تئاتر شرق آسیا	استانبول	ترکیه

نمودار شماره سه: شرکت تئاتر قم در فستیوال‌های خارجی

مقطع	جنسیت	دانشگاه تهران	آزاد تهران	سینما تئاتر	اراک آزاد	تنکابن آزاد	بوشهر	تربیت مدرس	جمع
کارشناسی	زن	۳	۳	-	۲	۱	-	-	۹
	مرد	۱۰	۱۲	۴	۴	۱	۱	-	۳۲
کارشناسی ارشد	زن	-	-	-	-	-	-	-	-
	مرد	-	۴	-	-	-	-	۵	۹
دکترا	زن	-	-	-	-	-	-	-	-
	مرد	-	-	-	-	-	-	۱	۱
جمع		۱۳	۱۹	۴	۶	۲	۱	۶	۵۱

نمودار شماره ۴: تحصیلکردگان هنر نمایش در استان قم

نتیجه گیری

نظر مثبت علما و مراجع دینی، فعالیت ارگان‌های دولتی و نهادهای مذهبی در تولید و اجرای نمایش، حضور در جشنواره‌های داخلی و خارجی، برگزاری جشنواره‌های تئاتر، وجود دانش‌آموختگان رشته‌ی هنرهای نمایشی، حضور خانم‌ها و روند رو به رشد هنر تئاتر.

به نظر می‌رسد در جهت بهبود وضعیت تئاتر در قم بهتر است، نمایش‌های مطرح جهانی برصحنه رود، از دانش‌آموختگان هنرهای نمایشی، در بخش آموزش و پژوهش استفاده‌ی بهینه بعمل آید. بهتر است سالن‌های نمایشی در تمام طول سال فعال باشند، از نویسندگان بومی حمایت گردد و نظر به استقبال دانش‌آموزان و جوانان از هنرهای نمایشی، آموزش و پرورش زمینه‌های مناسب برای کشف و هدایت و حمایت آنها را فراهم کند.

اسلام با علم و هنر مخالفتی ندارد و هنری مورد قبول قرآن است که صیقل دهنده اسلام و ترسیم‌کننده‌ی روشنی از عدالت و اشرافت و تجسم تلخ کامی گرسنگان مغضوب قدرت و اسلام فقرا را دردمند و محرومین باشد. تفکر زمانی در تاریخ ثبت می‌شود که با هنر آمیخته شود و بیان فیلم و هنرهای نمایشی در بیان تفکر انسانی بسیار رساتر است.

با نمایش می‌توان ضمن نشان دادن احکام الهی از کذب و دروغ و افترا پرهیز کرد و الگویی متناسب با جامعه اسلامی را ارائه داد. ارتباط علماء و مراجع و بهره‌گیری از رهنمودهای آنان می‌تواند راهگشای مفیدی برای هنرمندان تئاتر جهت اجرای این هنر باشد.

با توجه به نمودارهای ارائه شده، نقاط قوت تئاتر در قم عبارتند از:

فهرست منابع:

۱. اداره کل ارشاد اسلامی استان قم (مهر ۱۳۸۱) "یادمان هفتمین جشنواره‌ی تئاتر استانی قم".
۲. اداره کل ارشاد اسلامی استان قم (مهر ۱۳۸۱) "یادمان هشتمین جشنواره‌ی تئاتر استانی قم".
۳. اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان قم (بهمن ۱۳۷۹) "آینه‌ی هنر"، شماره‌ی ۴.
۴. اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان قم (بهمن ۱۳۷۹) "یادمان چهارمین جشنواره‌ی تئاتر استانی قم"، شماره‌ی ۴.
۱. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (پاییز ۱۳۶۱) "فصلنامه‌ی هنر"، شماره‌ی ۱.
۲. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (زمستان ۱۳۶۱) "فصلنامه‌ی هنر"، شماره‌ی ۲.
۳. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (تابستان ۱۳۶۲) "فصلنامه‌ی هنر"، شماره‌ی ۳.
۴. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (پاییز ۱۳۶۴) "فصلنامه‌ی هنر"، شماره‌ی ۴.
۵. دی (۱۳۷۴) "یادمان پنجمین همایش سراسری بچه‌های مسجد قم".
۶. حوزه هنری قم (آبان ۱۳۷۱) "یادمان سومین جشنواره‌ی تئاتر جوان سوره‌ی قم".